

İSLAM TARİHİ VE MEDENİYETİ-1

TAR103U

KISA ÖZET

1. ÜNİTE İslamiyet Öncesi Arabistan

ARABİSTAN'IN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

İslâm'ın doğup geliştiği Arabistan, insanlık tarihi bakımından yeryüzündeki en önemli bölgelerin başında gelir. Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesişme noktasında yer alan dünyanın en büyük yarımadalarından fiibhü Cezîreti'1-Arab'a Türkçe'de Arap yarımadası veya Arabistan denilir. Doğuda Basra Körfezi ve Uman Denizi, güneyde Arap Denizi ve Aden Körfezi, batıda Kızıldeniz ve Akabe Körfezi ile çevrilidir. Genellikle Tihâme, Hicaz, Necid ve Yemen adlarıyla dört bölüme ayrılır.

Kuzeyde Ürdün'ün liman şehri Akabe'den güneyde Yemen sınırındaki Asîr'e ve doğuda Necid çöllerinden Irak'a kadar uzanan Hicaz, Arabistan'ın en önemli ve müstakil bölgesidir. Arabistan'ın büyük kesimi sıcak ve kurak kuşakta yer alır. Arabistan tamamen susuz, bitkisiz ve çöllerle kaplı bir alan değildir. Arabistan'daki tarım ürünlerinden hurmanın özel bir yere sahip olması gibi evcil hayvanlardan devenin de ayrı bir yeri vardır.

Arabistan'ın Sakinleri

Yarımadanın esas sakinleri günümüzde dünyanın en kalabalık **Sâmî** kavmi Araplardır. Arapların tarihin eski devirlerinde yaşayan daha sonra çeşitli sebeplerle yok olan kısmı Arab-ı bâide hakkında çok fazla bilgi yoktur. Kur'an-ı Kerim'de adları geçen Âd, Semûd başta olmak üzere Medyen, Casîm, Amâlika vb. bunlardandır.

Arapların soyları devam eden kısmı Arab-ı bakiye ise Arab-ı âribe ve Arab-ı musta'ribe olmak üzere iki ana kola ayrılır. Bu ayrım dil ve kültürden kaynaklanır.

Arab-ı Âribe

Kahtânîler adı verilen bu kabileler grubunun anavatanı Yemen'dir. Bu sebeple Güney Arapları olarak da bilinirler. Cürhüm ve Ya'rub olmak üzere önce iki büyük kola ayrılır. Ya'rub'dan da Kehlân ve Himyer adında iki ayrı koldan birçok alt kol meydana gelmiştir.

Arab-ı Müsta'ribe

Aslen Arap olmayıp sonradan Araplaşan kabilelerden meydana gelir. Kuzey Arapları adıyla da bilinen bu kabilelerin soyu Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'e dayandığı için İsmailîler veya soyundan uzak torunlarına nispetle Adnânîler, Meaddîler, Nizârîler diye de anılır. Kadim tarihleri Arabistan'ın tarihiyle iç içe olan Arapların ilk devirleri hakkında çok fazla bilgi yoktur.

GÜNEY ARABİSTAN'DA KURULAN DEVLETLER

Maîn Devleti

Merkezi San'a'nın doğusunda harabeleri bulunan Maîn şehridir. Maîn Krallığı m. ö. 1400-650 yılları arasında Yemen'de hüküm sürdü. Yedi tabakadan oluşan Maîn hükümdarlarının sayısı yirmi ikidir.

Sebe Devleti

Güney Arabistan'da Maîn Devleti'nden sonra hüküm süren devletlerin ikincisi Sebe Devleti'dir. Başkenti San'a'nın doğusunda ticaret yollarının kavşağında yer alan Me'rib'dir. Kuruluş tarihi bilinmeyen Sebe Devleti'nin m.ö. X. yüzyıl öncesinden itibaren mevcut olduğu tahmin

edilmektedir. Tarihçiler Sebe Devleti'ni Mukarribler Dönemi (m.ö. ? -m.ö. 650) ve Melikler Dönemi (m.ö. 650-115) olmak üzere iki devreye ayırır. Sebelilerin mühendislik alanındaki gelişmişliğinin bir sembolü olan **Me'rib Barajı** çok meşhurdur. Kur'an-ı Kerim'in otuz dördüncü suresinin adı Sebe'dir.

Himyerî Devleti

Arapların Kahtânîler koluna mensup olan Himyerîler kısa zamanda bütün Yemen'i ele geçirdiler. Devletin başkenti Reydân daha sonra Zafâr adıyla meşhur oldu. Himyerîlerin birinci hâkimiyet devri IV. yüzyılın başına kadar devam eden feodalite dönemidir.

KUZEY ARABİSTAN'DA KURULAN DEVLETLER

Nabatî Devleti: Milattan önce IV. yüzyılın sonlarında kuruldu. Filistin'in güneyinde Akabe körfezi ile Lût gölü arasında hüküm sürdü. Devletin merkezi Akabe körfezinin biraz kuzeyindeki Petra'dır. Bir ara Fırat nehri ile Kızıldeniz arasında geniş bir alana yayılan Nabatîler Kuzey Hicaz'a da hâkim oldu.

Tedmür Devleti: Kuzey Arabistan devletlerinin ikincisi Tedmür Krallığı'dır. Palmyra adıyla da anılan uluslararası ticaretin önemli merkezlerinden birisi olan Tedmür şehri Suriye çölünün ortasındaki bir vahada, Şam'ın 260 km. kuzeydoğusunda yer alır.

Gassânî Devleti: Arapların Kahtânîler koluna mensup olan Gassânîler III. yüzyılda Yemen'den Suriye'ye göç ederek Cefne b. Amr liderliğinde Dimaşk merkezli bir devlet kurdular. Hem kendi hem de Bizans İmparatorluğu lehine Sâsânîler ve Hîre'de devlet kuran Lahmîler ile mücadele ettiler. Gassânîler, Yemen ve Sebe ile Suriye ve Bizans medeniyetlerini birbirleriyle kaynaştırıp önemli mimarî eserler yaptılar. Saray ve evler, zafer takları, su kemerleri, kilise, hamam ve tiyatrolar inşa ettiler.

Lahmî (Hîre) Devleti: Kuzey Arabistan'da hükümdarlarının soyları Arapların Kahtânîler koluna mensup Lahm b. Adî'ye dayandığı için Lahmîler, başkentlerinden dolayı da Hîreliler adıyla bilinir. Lahmîler, Me'rib Barajı'nın yıkılmasından sonra Cüzam, Âmile ve Tenûh kabileleriyle birlikte Yemen'den göç ederek III. yüzyılın başlarında Irak'a yerleştiler.

Kinde Devleti: Kuzey ve Orta Arabistan'da hüküm süren Kindelilerin genellikle Kahtânîlerden oldukları yaygın kanaattir. Sürekli bir yerde oturmamalarından dolayı Kahtânî ve Adnânî Arapların bir karışımı olarak da kabul edilirler.

ARABİSTAN'IN KALBI: HİCAZ BÖLGESİ

Arap Yarımadasının İslâm tarihi bakımından en önemli bölgesi Hicaz'ın da yer aldığı Orta Arabistan'dır. Sözlükte 'iki şeyi birbirinden ayıran sınır, engel' anlamına gelen Hicaz'a bu ad iki bölgeyi birbirinden ayırdığı için verilmiştir. Hicaz Kızıldeniz'in doğusunda, kuzeyde Ürdün'ün liman şehri Eyle'den (Akabe) güneyde Yemen sınırındaki Asîr'e ve doğuda Necid çöllerinden Irak'a kadar uzanır. İslâm'dan önce Hicaz'ın en önemli şehri Mekke'nin dinî ve ticarî öncülüğü üç şehri birbirine bağlamıştı. İslâm'dan önce Orta Arabistan'ın tarihini **Eyyâmü'l-Arab** denilen kabileler arasındaki savaşlar teşkil eder.

Mekke'nin Şehir Olarak Ortaya Çıkışı

Sadece İslâm tarihi bakımından değil dünya tarihi bakımından da Hicaz'ın en önemli şehri Mekke'dir. Şehir hayatı için elverişli bir iklimi olmamasına ve iskânı zor bir vadinin üzerinde yer almasına rağmen, Mekke'nin yerleşim birimi olarak seçilip plânlanmasında belirleyici en mühim unsur merkezinde yer alan Kâbe'dir.

Yeryüzünde Allah'a kulluk maksadıyla yapılmış ilk mabet olan Kâbe, inşa edildiğinden günümüze kadar Kur'an-ı Kerim'de de ifade edildiği gibi Allah'ın evi olarak bilinen en kutsal ve en güvenilir mekândır. Mekke'nin meşhur adları arasında el- Beledü'l-emîn (güvenli belde), el-Beledü'l-harâm (kutsal ve dokunulmaz topraklar), kısaca Harem sayılabilir. Bu çerçevede Kâbe de, el-Beytü'l-harâm (kutsal ve dokunulmaz ev), el-Beytü'l-atîk (eski veya şanlı ev); çevresindeki mescit ise el-Mescidü'l-harâm (kutsal ve korunmuş ibadet yeri) gibi adlarla anılır.

Mekke'ye Putperestliğin Girişi

Başlangıçta Hz. İsmail tarafından yürütülen Mekke ve Kâbe'nin idaresi ondan bir nesil sonra Cürhümlüler'in eline geçti. Önceleri Hz. İsmail'in tebliğ ettiği dini benimseyen Cürhümlüler zamanla bunu terk ettiler. Kâbe'ye saygı göstermeyip takdim edilen hediyelere el koydukları gibi hac amacıyla şehre gelenlere kötü davranmaya başladılar. Huzaa kabilesinin ileri gelenlerinden Amr b. Luhay, Mekke ve Kâbe idaresini üstlenince tevhid geleneğini bozup şehirde putperestliğin başlamasını sağladı. Amr, bahîre, vasîle, sâibe ve hâmî adlarıyla bazı vesilelerle belirli hayvanların putlara kurban edilmesi veya putlar adına serbest bırakılması geleneğini de başlattı.

Câhiliye döneminde hac en yaygın, köklü ve düzenli bir ibadetti. Amr b. Luhay'dan sonra hac ibadetine putperestlik unsurları karıştı. Mekkeliler edindikleri putları Kâbe'nin içine ve çevresine yerleştirmekte, putların önünde fal okları çekerek yapacakları işler konusunda karar vermekteydiler. Hac mevsimi savaşın haram kabul edildiği **eşhürü'l-hurum**'da olduğu için bir barış ve esenlik dönemiymiş.

Kusay b. Kilâb'ın Mekke Hâkimiyeti ve Yönetimi

Huzaâlılardan sonra Mekke idaresi ve Kâbe hizmetleri Kureyş kabilesinin eline geçti. Hz. İsmail'in torunlarından Adnan'ın soyundan gelen Kureyşliler, uzun süre Benî Kinâne'den olan akrabalarıyla birlikte dağınık gruplar halinde Mekke dışındaki çadırlarda yaşadı. Kureyş'e adını veren Fihri (Kureyş) b. Mâlik'in altıncı kuşaktan torunu ve Hz. Peygamber'in beşinci kuşaktan dedesi Kusay b. Kilâb'ın Mekke tarihinde çok önemli bir rol üstlendiği görülür.

Dârünnedve: Kureyş kabilesinin önemli meseleleri görüşüp karara bağladığı toplantı yeri olan Dârünnedve ilk defa Kusay tarafından oluşturuldu.

Kıyâde: Sözlükte 'reislik, önderlik ve kumandanlık' gibi anlamlara gelen kıyâde, Câhiliye döneminde Mekke'de ordu kumandanlığı ve kafile başkanlığını ifade etmek için kullanılıyordu.

Hicâbe: Sözlükte 'örtmek, birinin bir yere girmesine engel olmak' anlamındaki hicâbe Kâbe'nin bakımı, kapısının ve anahtarlarının muhafazası görevi için kullanılan bir terimdir. Hicâbe kaynaklarda 'Kâbe'ye hizmet etmek' anlamındaki sidâne (sedâne) ile birlikte yer alır.

Rifâde: Sözlükte ‘yardım etmek, desteklemek’ gibi anlamlara gelen rifâde, İslâm’dan önce hac günlerinde Kâbe’yi ziyaret için gelenlerin yemek ihtiyaçlarının karşılanması ve ağırlanması demektir.

Sikâye: Sözlükte ‘sulamak, su kabı, sulama yeri, suculuk’ gibi anlamlara gelen sikâye, terim olarak Mekkelilerin ve hac günlerinde Kâbe’yi ziyaret için gelenlerin su ihtiyaçlarının karşılanması görevi demektir. Önceleri şehrin ve Kâbe’yi ziyaret edenlerin su ihtiyacı halktan toplanan yardımlarla karşılanıyordu.

Mekke’nin Ticari Bir Merkez Olarak Yükselişi

Mekke kuruluşundan Kusay b. Kilâb zamanına kadar her hangi bir siyasi gücü olmayan dinî bir merkezdi. Kur’an-ı Kerim’de “ekin bitmeyen bir vadi” olarak nitelenen (İbrâhîm 14/37) Mekke sakinlerinin ticaretten başka seçenekleri de bulunmuyordu. Ticaretteki ilk deneyimlerini Himyerîler ve Lahmîler’in vesayeti altında kazanan Mekkeliler, hac ve umre amacıyla şehirlerine gelenlerle ve çevredeki Araplarla yaptıkları sınırlı ticaretle yetiniyorlardı. Mekke ticareti, şehrin coğrafi ve dinî konumunun sağladığı avantajlarına ek olarak ‘ilâf’ ve buna bağlı olarak gelişen ‘rihleteyn’ mekanizmalarıyla desteklenerek gelişimini sürdürdü.

Arabistan Ticaretinin Can Damarı Panayırlar

İslâm öncesinde Arap yarımadasının en geniş ticarî faaliyetleri büyük ölçüde panayırlarda cereyan ediyordu. Siyasî, sosyal ve kültürel açıdan da oldukça önem taşıyan, bir kısmı uluslararası mahiyetteki bu panayırlarda çeşitli milletlere mensup tüccarlar ile Arap kabileleri bir araya gelirdi. İslâm öncesinde Arabistan’ın çeşitli bölgelerinde kurulan panayırların en önemlisi Ukâz’dır.

Fil Vak’ası: Ebrehe’nin Kâbe’yi Yıkma Teşebbüsü

İslâm öncesinde şehir hayatı için gerekli kaynaklara sahip olmayan Mekke, coirafi konumu, dini ve ticari bir merkez olmasından dolayı Roma, Bizans, İran ve Habeş imparatorlarının zaman zaman dikkatini çekerek, hâkim olmak için çeşitli teşebbüslerde bulunmalarına sebep olmuştur. Habeş Necâşîsi tarafından 525’te Eryât kumandasında Yemen’e gönderilen orduda Ebrehe el-Eşrem adlı bir asker de vardı. Araplar Ebrehe’nin beklentisinin aksine davetine ciddî bir ilgi göstermediler. Hatta Kinâne kabilesinden birinin kiliseyi pislemesi gibi saygısızca davranışlar yapmaya başladılar.

Ebrehe’nin ordusuyla Kâbe’ye saldırısı ve helak oluşu Fîl suresinde şöyle anlatılır:”Görmedin mi Rabbin neler etti fil sahiplerine? Onların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı? Onların üstüne sürü sürü kuşlar saldı. O kuşlar onların üzerlerine pişkin tuıldan yapılmış taşlar atıyorlardı. Böylece onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi.”(Fîl 105/1-5). Burada Fil Vak’ası hakkında bilgi vermektten daha çok, Mekke müşriklerine bildikleri bir olayın acı sonucu hatırlatılarak İslâm’a ve Hz. Peygamber’e karşı düşmanca tavır sergilemeyi sürdürmelerini halinde kendilerinin de böyle bir cezaya çarptırılacaklarına dikkatleri çekilmektedir. Bu olaya Fil Vak’ası, meydana geldiği yıla da Fil yılı adı verilmiştir.

Bu Özetin tamamını,Çıkmış Sorularını,Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/islam-tarihi-ve-medeniyeti-i-ady212u?search=tar103u>